

IMPACTUL ACORDULUI DE ASOCIERE DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ SI REPUBLICA MOLDOVA ASUPRA FORMĂRII POTENȚIALULUI INTELECTUAL

PROF. UNIV., DR. HAB. SIMION CERTAN,
UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA

DR. ION CERTAN,
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

FUNCȚIONALITATEA NOULUI SISTEM ECONOMIC AL ȚĂRII NOASTRE, MARCAT ÎN MOD FRECVENT DE DINAMISM, ADESEORI DE INCERTITUDINE ȘI RISC, IAR UNEORI CHIAI DE OSTILITATE, DEPINDE, ÎN MOD HOTĂRĂTOR, DE NIVELUL INOVAȚIONAL. INOVAȚIILE SUNT PRODUSUL OAMENILOR CREATIVI ȘI A MEDIULUI ÎN CARE EI CREEAZĂ. CREATIVITATEA ESTE INFLUENȚATĂ DE UN NUMĂR IMPUNĂTOR DE FACTORI, ÎNTRE CARE PE PRIMA POZIȚIE SE SITUEAZĂ NIVELUL INTELECTUAL AL OMULUI. FORMAREA POTENȚIALULUI INTELECTUAL DEPINDE DE MODUL DE INSTRUIRE. ÎN CELE CE URMEAZĂ VOM CERCETA CONDIȚIILE ȘI OPORTUNITĂȚILE CE NI LE OFERĂ ACORDUL DE ASOCIERE DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN SISTEMUL DE FORMARE A POTENȚIALULUI INTELECTUAL ÎN PERSPECTIVA ASIGURĂRII UNUI NIVEL INOVAȚIONAL AVANSAT.

1. Vectorul integrării economice

Spațiul Europei de Sud-Est, din care face parte și actualul teritoriu al Republicii Moldova, s-a aflat de-a lungul anilor „în calea tuturor răutăților”. Începând cu secolul al treilea, acest spațiu a fost străbătut de diferite hoarde, care au cauzat împărțirea și organizarea politică în state mici. Secolele următoare au fost marcate de lupte continue între marile puteri europene ale timpului – Austria, Turcia și Rusia pentru stăpânirea acestor teritorii.

Acum, în condițiile respectării normelor dreptului internațional, țările din acest spațiu își pot dezvolta relațiile prin tratate sau acorduri, semnate cu consimțământul celor cu care doresc să se integreze. După cum ne convingem din practică, Comunitatea a putut efectiv să facă față divergențelor existente între unele țări care au inițiat procedurile de integrare și au realizat un progres substanțial.

Vectorul integrării economiei naționale, declarat de autoritățile publice și acceptat de majoritatea populației țării noastre, este Uniunea Europeană. Pentru țara noastră integrarea economică europeană a devenit o preocupare ambițioasă influențată de condițiile istorice și de formele de dezvoltare a economiei atât cele din statul nostru, cât și cele din Uniunea Europeană.

Această orientare a fost, de asemenea, alimentată de politica de vecinătate a Uniunii Europene, lansată în martie 2004, care a oferit relații privilegiate cu condiția atașamentului țărilor vecine la un set de valori comune, cum sunt democrația, drepturile omului, statul de drept, economia de piață etc. Printre țările efectiv vizate de această politică, pe bună dreptate, se înscria și Republica Moldova.

Însă procesele de integrare sunt dependente nu numai de proceduri, ci și de anumite condiții, cum ar fi: relația dintre integrarea economică și cea politică care, de regulă, diferă de la caz la caz, compatibilitatea conceptelor și schemelor instituționale, coerența și perspectivele politicilor economice, modul în care funcțiile economice sunt exercitate, metodele, operativitatea și eficiența deciziilor etc. În mare măsură, vectorul integrării economiei țării noastre depinde de interesele geopolitice ale „marilor puteri” care, evident, vin cu argumente „pro” și „contra”.

Instituirea zonei de comerț liber între RM și UE, ca rezultat al parafării Acordului de asociere, are aceeași soartă, ceea ce ne îndeamnă să meditam asupra avantajelor și limitele integrării economiei țării noastre în spațiul Pieții Comune.

Studiul comparativ al informației prezentate în tabelul 1 confirmă avantajul aderării țării noastre la parteneriatul estic. Astfel, PIB-ul UE îl depășește pe cel al Uniunii Vamale Rusia, Belarus, Kazahstan (UV RBK) de 8.4 ori, iar calculat la o persoană – de 2.86 ori. Categorie, de 18.33 ori, sunt mai mari investițiile directe străine. Pentru cercetările științifice și dezvoltarea noilor tehnologii Uniunea Europeană cheltuiește de 15.67 ori mai mult decât UV RBK.

În plus, potrivit autorilor studiului realizat de Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP, aderarea la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) va aduce beneficii economice și sociale nete pentru Republica Moldova, în timp ce Uniunea Vamală Rusia – Belarus – Kazahstan va avea efecte adverse.

Tabelul 1
Uniunea Europeană și Uniunea Vamală RBK în cifre

	UE	UV RBK	UE/UV RBK, ori
PIB, trilioane dolari	16.28	1.94	8.39
PIB pe cap de locuitor, dolari	32338.14	11309.82	2.86
Investiții interne anuale, trilioane dolari	2.88	0.60	4.79
% din PIB	17.7	30.9	-
Investiții directe străine, trilioane dolari	7.972	0.435	18.33
Investiții directe în străinătate, trilioane dolari	9.524	0.331	28.77
Credite interne, trilioane dolari	29.0	0.853	34.00
Cheltuieli anuale pentru cercetări științifice și dezvoltarea noilor tehnologii, miliarde dolari	239.7	15.3	15.67

Sursa: alcătuită de autori în baza informației selectate de pe paginile EUROSTAT-ului

Mai întâi, aderarea țării noastre la ZLSAC nu exclude comerțul liber multilateral cu țările CSI, iar aderarea la UV RBK nu-i compatibilă cu ZLSAC. Aderarea la UV RBK va obliga R. Moldova să cedeze Federației Ruse autonomia privind stabilirea politicii tarifare și să se alinieze la nivelul tarifelor din UV RBK. Mai mult, aderarea la UV RBK va conduce la perpetuarea monopolului rusesc asupra sectorului energetic al RM. Integrarea în politicile energetice euroasiatice prin aderare la UV RBK va determina abandonarea Comunității Energetice. Totodată, reducerea prețurilor la gazele naturale livrate de „Gazprom” cu circa 30%, anticipată în urma aderării la UV RBK, este incertă, din cauza lipsei unui cadru juridic clar care ar reglementa acest subiect.

Aderarea la UV RBK va cauza reducerea exporturilor totale cu circa 9% și va spori dependența economică de piața CSI, în special de Federația Rusă. În schimb, aderarea la ZLSAC va impulsiona creșterea exporturilor cu peste 11% și va contribui în mod esențial la diversificarea lor. Estimările experților arată că, în cazul aderării la ZLSAC, economia Moldovei se va extinde cu circa 6.4%, în timp ce opțiunea UV RBK va determina contractarea acesteia cu 4 la sută.

Aderarea la UV RBK va duce la pierderea de către producătorii autohtoni a pieței comunitare, care atrage circa 45% din totalul exporturilor atât de pe malul drept, cât și de pe malul stâng al Nistrului. O eventuală aderare la UV RBK ar avea efecte nefaste

asupra mediului de afaceri, prin diminuarea competitivității economiei naționale.

Evident, și aderarea la ZLSAC va provoca anumite riscuri. Încă de la apariția Comunității, Europa a ales calea liberului schimb, care necesită politici comerciale comune. Să nu neglijăm faptul că, după cum remarcă cercetătorul Maurice Bye, dacă o politică comercială comună constituie primul pas al unei politici economice comune, ea nu poate fi decât un mijloc de a realiza unele acorduri largi. Actualmente, politica comercială a UE tinde să fie focalizată pe eliminarea barierelor, inclusiv a celor netarifare, care stau în calea comerțului.

Conform articolului 207 din Versiunea consolidată a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, *politica comercială comună* se întemeiază pe principii uniforme, în special în ceea ce privește modificările tarifare, încheierea de acorduri tarifare și comerciale privind schimburile de mărfuri și servicii și aspectele comerciale ale proprietății intelectuale, investițiile străine directe, uniformizarea măsurilor de liberalizare, politica exporturilor, precum și măsurile de protecție comercială, printre care și cele care se adoptă în caz de dumping și de subvenții.

Normele concurenței, potrivit articolului 42 din Versiunea Consolidată a Tratatului Privind Funcționarea Uniunii Europene, se aplică producției și comercializării produselor agricole numai în măsura stabilită de legislația aprobată de Parlamentul European și Consiliu în conformitate cu procedura prevăzută în alineatele 2 și 3 din articolul 43.

Articolul 44 specifică: „în cazul în care, într-un stat membru, un produs face obiectul unei organizări naționale a pieței sau al oricărei reglementări interne cu efect echivalent ce afectează din punct de vedere concurențial o producție similară dintr-un alt stat membru, statele membre aplică la import o taxă compensatorie acestui produs provenit din statul în care există respectiva organizare sau reglementare, cu excepția cazului în care acest stat membru aplică o taxă compensatorie la export”.

În exporturile extra UE, în anul 2011 au dominat (80% din cota acestora) produsele prelucrate, înscrindu-se pe o pantă descendentă în ultimii ani. Produselor prelucrate le-au revenit circa 56% din importurile extra comunitare. În anul 2011, UE a înregistrat solduri pozitive ale balanțelor comerciale pentru 14 grupe de produse și solduri negative

pentru 7 grupe ale nomenclatorului combinat, ceea ce a generat un deficit de circa 160 miliarde euro.

Produsele agricole importate de țările membre ale Uniunii Europene variază de la 78712 mil. euro în anul 2007 la 90224 mil. euro în anul 2008, iar exportul acestora a sporit de la circa 78031 mil. euro în 2007 la peste 95 miliarde euro în anul 2010.

Dacă în 2007 exportul produselor agroalimentare din Uniunea Europeană cedează importului nesemnificativ, cu 681 mil. euro (0.9% din export), apoi în anul 2010 exportul depășește importul produselor agroalimentare de către statele membre ale UE cu mai mult de 7.7 miliarde euro sau cu 8.1% din export. În prezent, exporturile de produse agricole se fac aproape toate fără restituiri (385 mil. euro în 2010 comparativ cu peste 6000 mil. euro în anul 2000).

Importul depășește exportul în următoarele state membre ale UE: Belgia, Cipru, Grecia, Germania, Olanda, Marea Britanie, Portugalia, România și altele. Exportul este mai mare în raport cu importul în Austria, Danemarca, Franța, Spania, Ungaria și alte state ale UE. Produsele finite reprezintă 64% din acest volum, pe primul loc, cu 16%, situându-se produsele spirtoase și vinurile.

Pentru țara noastră riscul ține de declinul în sectorul agroalimentar, unde producția urmează să se diminueze cu circa 3%. Aceste costuri vor fi compensate de beneficiile obținute din alte sectoare, mai competitive, cum este cel industrial, precum și de creșterea salariilor și veniturilor bugetare.

Pornind de la teoria avantajului comparativ, care dovedește că superioritatea potențială în relațiile de schimb depinde de diferențele dintre costurile comparative, țara noastră trebuie să-și formeze structura de producție astfel, încât costurile în sumă să corespundă celor mai eficienți operanți externi. Avantajul comparativ în agricultura națională se proiectează în cererea existentă pe piață.

Astfel, avantajul integrării economiei naționale în spațiul Pieții Comune a Uniunii Europene este, practic, incontestabil. Însă reorientarea geografică către Piața Comună a UE necesită ajustarea politicilor economice naționale la cele comunitare, selectarea piețelor, o pregătire logistică corespunzătoare (deschiderea de birouri comerciale, misiuni ale oamenilor de afaceri moldoveni pe piețele potențiale respective, participarea într-o măsură sporită la târgurile și expozițiile internaționale etc.), timp disponibil și, cel

mai important, amplificarea activității inovaționale. Elementele cooperării în domeniile respective sunt parte componentă a Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova.

2. Cooperarea în domeniul cercetării, dezvoltării tehnologice și activităților demonstrative

Pentru orice țară sau afacere care își propune să îmbunătățească poziția competitivă față de ofertanții rivali este necesară intensificarea activității inovaționale. Potrivit articolului 127 al Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, „părțile vor promova cooperarea în toate domeniile de cercetare științifică civilă, de dezvoltare tehnologică și de activitate demonstrativă (RTD) pe baza avantajului reciproc și sub protecția corespunzătoare efectivă a drepturilor de proprietate intelectuală”.

În continuarea art. 128 al Acordului este specificat faptul că „Cooperarea în domeniul RTD va cuprinde:

- a) dialogul de politică și schimbul de informații științifice și tehnologice;
- b) facilitarea accesului adecvat la programele respective ale Părților;
- c) sporirea capacității de cercetare și participării instituțiilor de cercetare ale Republicii Moldova în cadrul Programului - Cadru de Cercetare al UE;
- d) promovarea proiectelor comune de cercetare în toate domeniile RTD;

e) activitățile de instruire și programele de mobilitate pentru savanți, cercetători și alte cadre din domeniul cercetării implicate în activitățile RTD pe ambele părți;

f) facilitarea, în cadrul legislației aplicabile, a circulației libere a lucrătorilor din domeniul cercetării care participă în activitățile prevăzute în prezentul Acord și circulației transfrontaliere a mărfurilor destinate pentru utilizarea în astfel de activități;

g) alte forme de cooperare în domeniul RTD (inclusiv prin abordările și inițiativele regionale), în baza acordului reciproc.

Pentru țara noastră, care traversează o perioadă anevoioasă de reformare a economiei, cooperarea în toate domeniile de activitate inovațională este benefică.

Activitatea inovațională poate fi estimată în funcție de numărul brevetelor de invenții sau al brevetelor pentru soiurile de plante, desenele/modelele industriale și titlurile de protecție a mărcilor eliberate.

Numărul cererilor depuse pentru brevet de invenție variază de la an la an, în prezent având o tendință de reducere. Mai întâi înregistrează o creștere de la 246 în 2000 la 401 în anul 2005 (tabelul 2), apoi o reducere până la 108 în anul 2011, deci de 3.7 ori, și o creștere nesemnificativă – până la 115 în anul 2012.

Tabelul 2
Numărul de cereri depuse pentru protecția invențiilor, soiurilor de plante, modelelor de utilitate, desenele/modelelor industriale și mărcilor

Anii	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Cereri depuse pentru: - brevet de invenție,	299	246	401	143	108	115
inclusiv solicitanți naționali	270	240	390	139	97	93
- brevet de invenție de scurtă durată,	0	0	0	201	182	175
inclusiv solicitanți naționali	0	0	0	200	178	172
- brevet pentru soi de plantă,	0	12	22	18	18	34
inclusiv solicitanți naționali	0	11	22	18	16	24
Titluri de protecție eliberate: - brevete de invenție,	227	234	269	132	63	51
inclusiv titularilor naționali	124	200	261	125	61	47
- brevete pentru soiuri de plante,	0	0	3	25	15	20
inclusiv titularilor naționali	0	0	2	25	15	20
Titluri de protecție valabile: - brevete de invenție	266	1316	1108	1018	799	613
- brevete pentru soiuri de plante	-	-	13	74	86	104
Desene/modele industriale conținute în titluri eliberate / decizii de acordare, total	1383	1735	1469	1167	1114	1484
Titluri de protecție a mărcilor eliberate, total	3827	3289	4742	4487	4451	4250

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău, 2003-2013

Situația este similară și pentru cererile solicitanților naționali. Chiar dacă ponderea cererilor depuse pentru brevet pentru soi de plantă crește de la 4.88% în 2000 la 17.39% în 2012, numărul acestora rămâne inacceptabil de mic pentru o țară agrară cum este Republica Moldova. Aceeași tendință de micșorare – de la 269 în 2005 până la 63 în 2011 – constatăm și în ceea ce privește brevetele de invenție eliberate. Numărul titlurilor de brevet de invenție valabile se micșorează de la 1316 în 2000 la 613 în 2012 sau cu circa 53 la sută.

Numărul total al titlurilor de brevet pentru soiuri de plante se majorează de la 13 în anul 2005 la 104 în 2012 sau de 8 ori, însă rămâne nesatisfăcător, constituind doar 17% din numărul total al titlurilor de brevet de invenție valabile în țara noastră. Declinul categoric al numărului de brevete de invenție corelează perfect cu situația din economia națională.

La capitolul desene/modele industriale eliberate s-a înregistrat o creștere de la 1383 în anul 1995 la 1735 în 2000 sau cu circa 25.5%, apoi numărul acestora s-a redus până la 1114 în anul 2011 sau cu circa o treime, majorându-se din nou până la 1484 în 2012 sau cu 33.2 la sută. Numărul titlurilor elibe-

rate pentru protecția mărcilor a crescut de la 3827 în 1995 la 4742 în anul 2005 sau cu 34.9%, iar ulterior se reduce până la 4250 în anul 2012 sau cu circa 10.4 la sută. Numărul impunător al titlurilor eliberate pentru protecția mărcilor în raport cu numărul desenelor/modelelor industriale protejate se datorează creșterii afacerilor mici și mijlocii, care au tendința de a se evidenția pe piață.

Nivelul de dezvoltare a gândirii creative, care permite elaborarea ideilor noi, neordinare, este influențat, mai întâi, de mediul în care activează persoana. Un asemenea mediu poate fi atât întreaga gamă de instituții (persoane juridice), cât și persoanele fizice care solicită protecția invențiilor și modelelor de utilitate. Numărul total al persoanelor juridice care solicită protecția invențiilor și modelelor de utilitate (tabelul 3) variază între 128 în anul 2000 și 232 în anul 2005. Solicitățile instituțiilor academice cresc de la 29 în 2000 până la 84 în anul 2011. Dacă în anul 1995 în instituțiile de cercetare ramurală au fost de 2.06 ori mai mulți solicitanți ai protecției pentru invenții și modele de utilitate decât în instituțiile academice, apoi în anul 2011 numărul acestora a fost de circa 3 ori mai redus.

Tabelul 3

Evoluția categoriilor de solicitanți naționali ai protecției invențiilor și modelelor de utilitate

Anii	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Persoane juridice, total	191	128	232	218	166	166
Inclusiv: instituții academice	32	29	64	82	84	77
Instituții de cercetare ramurală	66	26	38	41	22	26
Instituții de învățământ superior	71	51	104	91	53	62
Întreprinderi și organizații	22	22	26	4	7	1
Persoane fizice	85	126	184	121	109	99

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău, 2003-2013

Solicitățile instituțiilor academice cresc de la 29 în 2000 până la 84 în anul 2011. Dacă în anul 1995 în instituțiile de cercetare ramurală au fost de 2.06 ori mai mulți solicitanți ai protecției pentru invenții și modele de utilitate decât în instituțiile academice, apoi în anul 2011 numărul acestora a fost de circa 3 ori mai redus.

Solicitățile de protecție a invențiilor și modelelor de utilitate din partea instituțiilor de învățământ superior variază de la 51 în anul 2000 la 104 în 2005, numărul lor micșorându-se, practic, continuu până la indicele de 53 în anul 2011. La același capitol, întreprinderile și organizațiile înregistrează 22 de cereri în anii 1995-2000, ajungând la 26 în 2005, însă

ulterior numărul cererilor depuse se reduce până la 1 în anul 2012, fapt ce demonstrează cu certitudine scăderea interesului acestora pentru creativitate, pentru invenții.

În ceea ce privește interesul manifestat de persoanele fizice pentru dezvoltarea gândirii creative care permite elaborarea ideilor noi și neobișnuite, se înregistrează o creștere de la 85 de solicitări în 1995 la 184 în 2000, apoi o reducere lentă până la 99 în anul 2012. Raportul acestora față de cel ma-

nifestat de persoanele juridice a fost de 44.5% în 1995, 79.3% în 2005 și 59.6% în anul 2012.

Activitatea inovațională este influențată considerabil de resursele financiare. Deloc întâmplător, articolul 129 al Acordului specifică: „Activitățile de cooperare respective ar trebui să fie desfășurate în sinergie cu activitățile finanțate de Centrul de Știință și Tehnologie (STCU) și cu alte activități desfășurate în cadrul cooperării financiare dintre UE și Republica Moldova”.

Tabelul 4
Produsul intern brut al Republicii Moldova

Anii	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
PIB total, mil \$ actuali	3592.9	1753.0	1288.4	2988.2	3408.4	4402.5	6054.8	5439.4	5811.4	7015.2	7252.8
PIB, mil (comp.2005)	5960.8	2389.7	2122.5	2988.2	3131.1	3227.2	3477.8	3269.5	3501.4	3726.0	3696.2
Creșterea PIB, % anual	-2.4	-1.4	2.1	7.5	4.8	3.1	7.8	-6.0	7.1	6.4	-0.8
PIB pe cap de locuitor, \$ actuali	972.1	476.0	354.0	831.2	950.5	1230.8	1696.0	1525.5	1651.5	1970.1	2037.6
PIB pe cap de locuitor, PPP, \$ internaț. actuali	3330.3	1514.7	1475.3	2362.0	2558.0	2712.9	2986.3	2832.6	3073.4	3335.9	3368.3
Indicele GINI	*	*	39.35	36.28	36.13	35.27	35.30	34.02	33.03	*	*

Sursa: <http://data.worldbank.org/indicator> Notă*= lipsă date

Resursele financiare necesare pentru activitățile inovaționale constituie rezultatul activității economice în țară. Produsul intern brut (în prețuri curente) al Republicii Moldova, după cum constatăm din tabelul 4, se reduce în anii 1990-2000 de 2.8 ori, ajungând în 2008 la ceva peste 6 miliarde \$, ceea ce reprezintă de aproximativ 4.7 ori mai mult în raport cu anul 2000, apoi se micșorează până la 5.4 miliarde \$ în 2009, sporind ulterior până la 7.3 miliarde \$ în 2012 sau cu 33.3 la sută față de 2009.

Dacă nivelul PIB-ului din anul 1990 în prețuri curente a fost depășit încă în anul 2006, majorându-se de 2.12 ori în 2012, apoi în prețuri comparabile în 2012 PIB-ul forma doar 62% de la nivelul celui din 1990. PIB-ul per cap de locuitor, în dolari la cursul actual, variază de la 354 \$ în 2000 la 2037.6 \$ în 2012, iar ulterior, fiind calculat conform

PPP, oscilează de la 1475.3 \$ în 2000 la 3368.3 \$ în anul 2012.

Rezultatele activității economice determină quantumul cheltuielilor interne în activitatea de cercetare-dezvoltare din țara noastră. Produsul Intern Brut în ultimii patru ani a sporit cu 45.4% (tabelul 5), iar cheltuielile interne din activitatea de cercetare-dezvoltare au crescut doar cu 15.9 la sută.

Ponderea cheltuielilor interne în activitatea de cercetare-dezvoltare în produsul intern brut se micșorează de la 0.52% în 2009 la 0.4% în anul 2012. Cheltuielile pentru remunerarea muncii în cercetare – dezvoltare au crescut de la 174.2 mil. lei în 2009 la 200.5 mil. lei în 2012, ponderea acestora în totalul cheltuielilor interne în activitatea de cercetare-dezvoltare reducându-se, în anii de referință, de la 61.8% la 56.6 la sută. Cheltuielile materiale au sporit

Tabelul 5
Categoriile de cheltuieli interne în activitatea de cercetare-dezvoltare, mil. lei

Anii	2009	2010	2011	2012
Produsul Intern Brut	60430	71885	82349	87847
Cheltuieli interne în activitatea de cercetare-dezvoltare, total	317.6	316.2	333.5	368.2
din care, cheltuieli interne curente	281.8	291.8	312.8	354.1
Inclusiv: - remunerarea muncii	174.2	170.5	174.8	200.5
- cheltuielile de asigurări sociale și asistență medicală obligatorii	43.4	43.2	44.4	51.7
Cheltuieli materiale	45.3	51.3	62.6	65.7
Alte cheltuieli curente	19.0	26.9	31.0	36.2
Cheltuieli interne capitale	35.8	24.3	20.6	14.1
din care, echipamente	25.4	17.2	16.2	13.7

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

de la 45.3 mil. lei în 2009 la 65.7 mil lei în anul 2012 sau cu 45 la sută, iar cheltuielile interne pentru echipamente s-au redus de 1.85 ori.

Activitatea inovațională, elaborarea și implementarea inovațiilor și tehnologiilor moderne eficiente și eficiente depind, în proporții considerabile, de gândirea creativă care este produsul predispozițiilor înnăscute, dezvoltate de mediu și prin altoirea cunoștințelor și deprinderilor, altfel zis, prin învățare și antrenament.

3. Sistemul de educare a potențialului creativ

În condițiile economiei concurențiale, oamenii nu se întreabă dacă trebuie să opereze schimbări, ci doresc tot mai frecvent să știe *cum* să le facă. Pentru a efectua aceste schimbări, potențialul creativ urmează să fie instruit în mod corespunzător. Articolul 122 al Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova consemnează faptul că „părțile vor coopera pentru a promova învățarea pe durata vieții, încuraja cooperarea și transparența la toate nivelurile educației și instruirii, cu accent special pe învățământul superior”, iar în articolul 123 al Acordului se precizează: „Cooperarea se va axa, printre altele, pe următoarele domenii:

(a) promovarea învățării pe durata vieții, care constituie cheia spre creștere și locuri de muncă și

poate permite cetățenilor să participe în măsură deplină la activitățile din societate;

(b) modernizarea sistemelor de educație și instruire, sporind calitatea, relevanța și accesul;

(c) promovarea convergenței în învățământul superior, reieșind din procesul de la Bologna și din agenda UE de modernizare a învățământului superior;

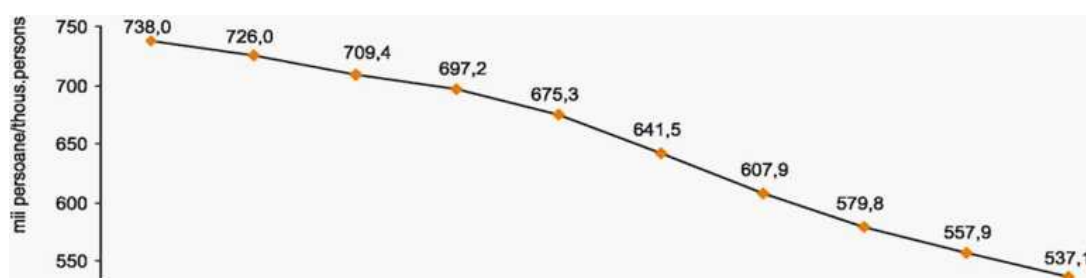
(d) consolidarea cooperării academice internaționale, participării în programele de cooperare ale UE, sporirea mobilității studenților și cadrelor didactice;

(e) crearea unui cadru național de calificare pentru a îmbunătăți transparența și recunoașterea calificărilor și competențelor;

(f) promovarea scopurilor stabilite în procesul de la Copenhaga privind cooperarea europeană în învățământul și instruirea profesional-tehnică.

Instruirea are menirea de a realiza o creștere personală. Cei antrenați în acest proces pot afla lucruri pe care nu le știau mai înainte și a căror cunoaștere și aplicare pot asigura o eficiență sporită a economiei atât în prezent, cât și în perspectivă.

În țara noastră, numărul celor care învață are tendința clară de a se micșora. După cum urmează din figura 1, numărul de elevi și studenți din anul de studii 2011/2012 alcătuiește 72.8% din numărul celor

Sursa: Educația în Republica Moldova, Publicație statistică, 2011/2012

Figura 1. Evoluția numărului de elevi și studenți

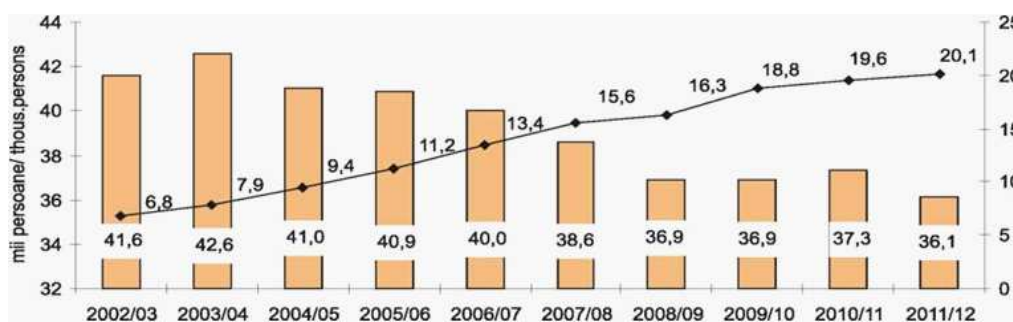
ce învățau în anul de studii 2002/2003. Numărul total de elevi s-a micșorat de la 605.2 mii în anul de studii 2002/2003 până la 381.4 mii în anul de studii 2011/2012 sau cu circa 37 la sută.

Numărul elevilor raportat la 10000 de locuitori se reduce respectiv de la 1671 la 1071 sau cu circa 36 la sută. Declinul numărului de elevi a fost cauzat de situația demografică din țară și, parțial, de faptul că din ce în ce mai mulți elevi preferă să învețe în alte țări.

Personalul didactic din școli s-a redus de la 41.7 mii în anul de studii 2002/ 2003 (figura 2) până la 36.2 mii în anul de studii 2011/2012 sau cu circa 13.2 la sută. Diminuarea numărului cadrelor di-

dactice ce activează în școlile de zi, gimnaziile, licee este însoțită de un alt fenomen – majorarea vârstei medii a personalului didactic. Ponderea cadrelor didactice în vârstă de pensionare crește de la 6.8% în anul de studii 2002/2003 până la 20.1% în anul de studii 2011/2012. Faptul că fiecare al cincilea cadru didactic este de vârstă pensionară ar trebui să alerteze autoritățile publice și să le determine la elaborarea unor măsuri de urgență menite să amelioreze situația.

După aderarea Republicii Moldova, în 20 mai 2005, la „Proiectul Bologna” sistemul de =1 Cadre didactice în școli de zi, gimnaziile, licee< -> Cadre didactice în vârstă pensionară, învățământul univer-

Sursa: Educația în Republica Moldova, Publicație statistică, 2011/2012

Figura 2. Ponderea cadrelor didactice în vârstă de pensionare

sitar din țara noastră este structurat în trei cicluri: primul – de licență; al doilea - de masterat, fie de cercetare, fie profesional; al treilea – de doctorat.

Numărul studenților s-a majorat de la 77312 în anul de studii 1999/2000 până la 114552 în

anul de studii 2004/2005 sau cu circa 48 la sută. Numărul total al studenților după anul de învățământ 2004/2005 s-a redus – până la 102458 în anul de studii 2012/2013 (tabelul 6) sau cu 10.5 la sută.

Tabelul 6
Evoluția numărului de studenți, mii

	Absolvenți				Înmatriculați				Numărul de studenți			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	09/10	10/11	11/12	12/13
Total	26.61	28.41	27.79	26.73	27.08	27.90	28.26	28.13	109.9	107.8	103.9	102.5
Ciclul I (studii de licență)	18.16	21.99	21.95	20.13	20.53	20.40	20.09	19.68	93.40	90.70	85.34	82.82
Ciclul II (studii de masterat)	-	4.54	5.10	5.90	5.83	6.74	7.42	7.70	10.97	12.86	14.44	15.46

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău, 2012 și 2013

În anii de referință, numărul studenților înmatriculați la ciclul I (studii de licență) s-a redus cu 0.85 mii, iar al celor înmatriculați la ciclul II (studii de masterat) a sporit cu circa 1870. Dacă raportul studenților la ciclul I și ciclul II în anul de studii 2009/2010 a fost 8.5 : 1, apoi în 2012/2013 – 5.36 : 1, ceea ce nu corespunde recomandărilor „Proiectului Bologna”.

Absolvenții ciclului de masterat care doresc să-și formeze competențe de cercetător, să acumuleze experiență privind testarea ideilor și conceptelor în noile situații generate de economia concurențială pot urma al treilea ciclu – de doctorat, care are du-

rata de 3-4 ani și se organizează prin învățământ de zi sau învățământ cu frecvență redusă.

Numărul doctoranzilor a crescut de la 1248 în 2000 la 1685 în anul 2006 (tabelul 7) sau cu circa o treime. Apoi a urmat un declin, noul indicator constituind în anul 2012 puțin peste 88 la sută de la nivelul anului 2006. În anii de referință, numărul doctoranzilor în instituțiile de învățământ este net superior celui din instituțiile de cercetări științifice. Doar 8.4 la sută din absolvenții doctoratului au susținut teza în anul 2000, acest indice micșorându-se până la 6.3 la sută din numărul absolvenților anului 2012.

Tabelul 7
Evoluția numărului de doctoranzi și postdoctoranzi

Anii	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Numărul doctoranzilor	1248	1667	1685	1610	1574	1601	1550	1556	1485
Din care: - instituții de cercetări științifice		359	367	354	345	378	359	389	388
- instituții de învățământ superior		1308	1318	1256	1229	1223	1191	1167	1097
Absolvenți ai doctoratului	261	311	361	366	446	335	422	318	380
Din care: - instituții de cercetări științifice		83	76	86	99	66	104	72	78
- instituții de învățământ superior		228	285	280	347	269	316	246	302
Din cei promovați au susținut teza	22	9	18	24	12	26	14	10	24
Numărul postdoctoranzilor		28	41	52	48	59	51	40	39
Din care: - instituții de cercetări științifice		4	14	23	17	30	23	13	14
- instituții de învățământ superior		24	27	29	31	29	28	27	25
Absolvenți ai postdoctoratului		4	12	13	18	13	25	30	17
inclusiv - instituții de cercetări științifice		1	3	2	8	7	12	17	6
din care au susținut teza		-	1	-	1	-	-	-	1
- instituții de învățământ superior		3	9	11	10	6	13	13	11
din care au susținut teza		1	1	1	4	1	3	1	-

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

Numărul postdoctoranzilor se majorează de la 28 în 2005 la 59 în anul 2009, apoi se reduce constant, ajungând la 39 în anul 2012. Domină numeric contingentul care urmează postdoctoratul în instituțiile

de învățământ superior. În ultimii cinci ani, din cei 50 de absolvenți ai postdoctoratului din instituțiile de cercetări științifice au susținut teza doar 2 sau 4%, iar din cei 53 de absolvenți ai postdoctoratului

din instituțiile de învățământ superior au susținut teza tocmai 9, ceea ce constituie circa 17 la sută.

Efectivul salariaților din activitatea de cercetare-

dezvoltare are tendința de a se micșora – de la 5889 în 2000 (tabelul 8) la 5121 în anul 2012 sau cu circa 13%, iar cercetătorii – cu 18.6 la sută.

Tabelul 8
Salariații din activitatea de cercetare-dezvoltare

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Efectivul salariaților din activitatea de cercetare-dezvoltare, total	5889	4672	4505	4587	5315	5424	5114	5216	5121
inclusiv cercetători	4101	2583	2507	2592	3471	3561	3267	3372	3338
din total - doctori	2043	932	927	983	1311	1374	1288	1359	1342
- doctori habilitați	501	256	259	271	367	382	378	393	390

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

Dacă în anul 2000 cercetătorii cu grad științific alcătuiau puțin peste 62%, inclusiv doctori habilitați – 12.2%, în anul 2012 cei cu grad științific constituiau 51.9% din totalul cercetătorilor, inclusiv doctori habilitați – 11.7 la sută.

Potențialul didactico-științific în instituțiile de învățământ superior s-a majorat de la 5058 în anul de studii 1999/2000 (tabelul 9) la 6571 în anul de studii 2006/2007 sau cu 29.9%, după care se reduce până la 6003 în anul de studii 2012/2013 sau cu circa 8.7 la sută.

Tabelul 9
Evoluția potențialului didactico-științific în instituțiile de învățământ superior

Anii	1999/ 2000	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Personalul didactico-științific în instituțiile universitare	5058	5909	6221	6571	6447	6415	6413	6493	6147	6003
inclusiv: - doctori habilitați, %	6	6	6	6	6	6	7	7	7	7
- doctori în științe, %	37	37	37	35	35	36	36	36	39	39

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

Practic, pe parcursul perioadei indicate în tabelul 9 ponderea doctorilor și doctorilor habilitați se menține la nivelul 41-46%. Raportul procentual al doctorilor și doctorilor habilitați în activitatea de cercetare-dezvoltare constituie 4.1 la 1 în 2000, 3.6 la 1 în 2006 și 3.44 la 1 în anul 2012. În aceiași ani în instituțiile universitare acest raport a fost de 6.1 la 1; 6.1 la 1 și 5.6 la 1.

Formarea și dezvoltarea potențialului creativ ce asigură activitatea inovațională atât în instituțiile de cercetare-dezvoltare, cât și în instituțiile universitare constituie consecințele manifestării unui număr impunător de factori, printre care se evidențiază sistemul de salarizare.

În final, considerăm că este oportună realizarea următoarelor propuneri:

1. Să fie intensificată activitatea organelor abilitate pentru a semna Acordul de Parteneriat parafat în noiembrie 2013, informând, totodată, populația țării noastre în ceea ce privește avantajele integrării economiei naționale cu Piața Comună a Uniunii Europene, vizavi de cele pe care le oferă Uniunea Vamală Rusia – Belarus – Kazahstan.

2. Să fie aplicate pârghiile cele mai eficiente pentru a menține, cel puțin la același nivel, ponderea cheltuielilor destinate formării și dezvoltării potențialului inovațional.

3. Să fie ajustate normele naționale privind formarea și dezvoltarea potențialului intelectual la cerințele politicilor europene.

REFERINȚE

1. Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova (*versiunea parafată*).
2. Anuarele statistice ale Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău, 2002-2013.
3. CERTAN, Simion, CERTAN, Ion, *Integrarea economică în Uniunea Europeană*, CEP USM, Chișinău, 2013.
4. PELKMANS, Jacques, *Integrarea Europeană: metode și analiză economică*, București, Institutul European din România, 2003.
5. Versiunea consolidată a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene.
6. WIENER, A., DIEZ, T., *European Integration Theory*, Oxford University Press, 2009.
7. <http://ec.europa.eu/>.

REZUMAT

Impactul Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova asupra formării potențialului intelectual. Funcționalitatea noului sistem economic al țării noastre, marcat în mod frecvent de dinamism, adeseori de incertitudine și risc, iar uneori chiar de ostilitate, depinde, în mod hotărâtor, de nivelul inovațional. Activitățile de inovare, potențialul inovativ de instruire vor fi cu siguranță influențate de Acordul de Asociere dintre UE și Republica Moldova. Articolul reflectă avantajele țării noastre în procesul de integrare în Uniunea Europeană, dezvoltarea afacerilor inovative, potențialul de formare etc. și propune o serie de măsuri menite să contribuie la realizarea obiectivelor Acordului privind aspectele particulare ale acestuia.

Cuvinte cheie: Acord de Asociere, inovare, intelect, educație, performanță

ABSTRACT

Impact of the Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova on the Formation of Intellectual Potential. The functionality of the new economic system of the Republic of Moldova, based on market relations and open to the world, frequently marked by dynamism, uncertainty and risk often, sometimes even hostile, depends, crucially, on innovation activity. Innovation activities, training innovation potential will definitely be influenced by the Association Agreement between the EU and Moldova. The article reflects on the advantages of our country in the European Union integration process, innovative business development, training potential and proposes some measures that would contribute to the objectives of the Agreement on these particular aspects.

Keywords: Agreement, Association, innovation, intellect, education, performance

РЕФЕРАТ

Воздействие Соглашения об ассоциации между Европейским союзом и Республика Молдовой на формирование интеллектуального потенциала. Функциональность новой молдавской экономической системы Республики Молдова, основанной на рыночных отношениях и открытой для мира, динамичной, неопределенной и зачастую рискованной, иногда враждебной, зависит, по сути, от инновационной деятельности. На инновационную деятельность, инновационный потенциал обучения, конечно, будет воздействовать Соглашение об ассоциации между ЕС и РМ. Статья отражает преимущества нашей страны в процессе интеграции в Европейский Союз, развитие инновационного бизнеса, потенциал обучения и предлагает ряд мер, которые будут способствовать достижению целей Соглашения по этим вопросам.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации, инновации, интеллект, образование, достижения